

L'escola clàssica

Dr. Lluís Argemí d'Abadal

PID_00238430

Temps mínim previst de lectura i comprensió: **3 hores**

Índex

Introducció: els fonaments de l'economia política.....	5
Objectius.....	8
1. Malthus, la població i les crisis.....	9
1.1. La teoria de la població de Malthus	9
1.2. Les altres teories de Malthus	10
2. Ricardo, els rendiments decreixents i la maquinària.....	12
2.1. Ricardo i la renda de la terra	12
2.2. Ricardo i les teories del comerç internacional i de l'acumulació	15
3. Say i Sismondi: equilibri i crisis.....	17
3.1. L'aportació de Say	17
3.2. Sismondi i les crisis econòmiques	18
4. J. S. Mill: la darrera síntesi.....	20
4.1. Mill i la revisió de Ricardo	20
4.2. Mill i el socialisme	21
5. L'escola clàssica a Catalunya i Espanya.....	23
6. Autors.....	24
Resum.....	27
Activitats.....	29
Glossari.....	30
Bibliografia.....	33

Introducció

Vers el 1790, i amb l'impuls sintetitzador que els autors del capítol precedent hi havien donat, es va establir el que alguns han anomenat una situació clàssica, la primera, en el camp de la nova ciència, l'economia política.

Aquesta situació significava l'existència d'un marc comú, àmpliament acceptat, de què era l'economia política, els seus mètodes i els seus objectius. En definitiva, hi havia una comunitat de científics practicants que compartien el mateix marc, i per a ells les preguntes que s'havien de plantejar, la manera d'arribar a donar-hi resposta i la manera d'atorgar valor a aquestes respostes eren comunes. O dit d'una altra manera, ja es podia escriure un llibre de text de divulgació, cosa que de seguida va començar a succeir en aquest període.

A aquesta situació hi van contribuir diferents fets, tant de tipus econòmic com polític o cultural.

En el camp econòmic, la Revolució Industrial anglesa estava en marxa, i altres llocs, com els països propers del continent, especialment, el nord de França i el que després serà Bèlgica, també començaven el seu camí vers la industrialització.

Amb això, un altre sector, l'industrial, a més de l'agricultura, adoptava una organització modernitzada, cosa que comportava no tan sols una estructura productiva basada en el treball assalariat, que ja existia en la manufactura d'abans de la Revolució Industrial, sinó també l'adopció d'unes tècniques productives noves, basades en la nova maquinària i en les noves tècniques, que van transformar la nova indústria.

En el camp polític, vers el 1790 s'estava en ple procés de Revolució Francesa, que canviaria l'estructura política i social de tota l'Europa occidental, a excepció d'Anglaterra i Holanda, que ho havien fet el segle anterior. Però fins i tot la influència dels canvis francesos es va fer sentir als dos països, on molts radicals van voler anar més lluny del sistema polític vigent, sobretot a Anglaterra.

En tot cas, la visió política i social de la nova classe, la burgesia, lligada a les noves activitats productives, es va imposar en l'organització democràtica que en va sortir, tot i que aquesta democràcia encara era lluny de la que avui coneixem (era censitària i, per tant, partia de la idea que només tenien vot els qui tenien interessos, és a dir, diners).

Però l'ideal de llibertat, especialment econòmica, era un component essencial de la ideologia de la nova classe. I fins i tot el debat anglès en temes d'economia política va estar marcat durant tot el període pels processos de la Revolució Francesa i de la posterior evolució amb Napoleó.

En el camp cultural, a Anglaterra i també al continent es va anar imposant, almenys pel que fa a les ciències socials, una nova filosofia, l'utilitarisme, segons la qual, seguint una explicació senzilla, cal organitzar la societat i valorar la seva estructura d'acord amb el principi d'utilitat.

L'expressió més clara d'aquest principi, que va tenir el seu més gran defensor en la figura de Jeremy Bentham, va ser la de la utilitat més gran per al major nombre. L'economia política era la ciència que s'adaptava més bé a aquest objectiu, per la qual cosa ben aviat el conjunt de l'economia política, basada en l'utilitarisme, es va convertir en la ciència de la reforma burgesa. Fins i tot Bentham mateix va ser autor d'algunes obres menors d'economia política, alhora que les seves posicions polítiques eren les d'un burgès radical.

Totes tres coses, burgesia radical, utilitarisme i economia política, van anar lligades durant tot el període.

Malgrat que aquesta ciència tenia ja el marc definit en el període anterior, el contingut es va anar desenvolupant al llarg del període, i hi van contribuir diferents autors.

De fet, els raonaments econòmics de l'època partien de l'ús lògic de diferents teories, cada una de les quals formava un dels fonaments de la ciència.

Els quatre fonaments bàsics eren els següents.

En primer lloc, la pedra angular, la teoria del valor, concebut com a valor treball, tal com l'havia definit Smith.

En segon lloc, la teoria de la població, que va desenvolupar el primer dels autors que cal considerar, Malthus.

En tercer lloc, la teoria de la renda de la terra, que sorgia de la teoria dels rendiments decreixents que Turgot ja havia enunciat. De fet, aquesta teoria va ser desenvolupada al mateix temps per Malthus i Ricardo, un dels altres grans autors del període.

I finalment, la teoria de l'acumulació i els seus efectes, a la qual van contribuir Ricardo, amb les seves idees sobre la maquinària, Say i Sismondi, amb els seus debats sobre l'existència de crisis per manca de consum, i per acabar, el darrer representant de l'escola clàssica, John Stuart Mill, amb el desenvolupament de la teoria del fons de salaris.

Però tots ells compartien un objectiu: l'anàlisi de l'evolució de l'economia a llarg termini en les seves grans variables, el que s'anomena dinàmica magna.

Vegeu el vídeo: Introducció a l'escola clàssica

Objectius

El tercer mòdul pretén els objectius següents:

- 1.** En primer lloc, l'escola clàssica ha de ser analitzada a partir dels que en van ser els principals membres, des de Malthus fins a Sismondi, veient algunes de les seves característiques que poden ajudar a entendre les seves obres.
- 2.** El conjunt de les teories de l'escola clàssica, teoria del valor, de la població, de la renda i de l'acumulació, s'han de veure com un tot, al qual els diferents autors van fer aportacions puntuals.
- 3.** Les relacions entre aquestes teories i el conjunt de l'evolució de l'economia, especialment als països més desenvolupats del moment (França i la Gran Bretanya), cal analitzar-les per esbrinar la forma de consolidació d'una ciència.
- 4.** Finalment, convé de comparar la manera de pensar l'economia per part dels clàssics (com la teoria de la producció i la distribució) amb les formes precientífiques anteriors, i les posteriors dels neoclàssics (com ara l'assignació dels recursos escassos).

1. Malthus, la població i les crisis

Vegeu el vídeo: Malthus, la població i les crisis

1.1. La teoria de la població de Malthus

La primera gran obra escrita en el marc clàssic no va ser, però, una obra d'anàlisi científica, sinó un fullet d'intervenció política, *l'Assaig sobre el principi de població* (1798), de Thomas Robert Malthus.

Malthus, pastor anglicà, era fill d'un admirador dels resultats de la Revolució Francesa i també amic de Hume i de Rousseau, que creien en la possibilitat d'una perfectibilitat indefinida dels éssers humans.

El fill, en canvi, volia combatre aquesta idea, que havia estat presentada recentment per un filòsof anglès, Godwin, i per Condorcet, que postulaven que la Revolució Francesa, amb els seus aspectes igualitaris, comportava un pas endavant en el camí del progrés.

La seva argumentació és prou coneguda, i en la seva primera exposició no anava més enllà: la població té tendència a créixer segons la sèrie 1, 2, 4, 8, 16..., mentre que els aliments sols creixen segons la sèrie 1, 2, 3, 4, 5..., en ambdós casos en períodes de vint-i-cinc anys. Per tant, sempre hi haurà una tendència natural al fet que la població sobrepassi les subsistències, i el resultat serà, segons Malthus, vici i misèria.

Vici no tan sols perquè les crisis comporten pobresa i amb això vici, sinó perquè qualsevol mitjà de control de natalitat (que superaria el dilema) era, per a Malthus, vici. I misèria perquè la manca d'aliments provocarà situacions de fam fins que la mortalitat disminueixi la pressió de la població.

Tot i que per a Malthus aquesta era una llei natural, en contra seva actuaven dos tipus de frens, els preventius i els positius.

Els preventius afecten la taxa de natalitat, que mitjançant el retard del matrimoni o la limitació dels naixements poden posposar les situacions crítiques. Els positius afecten la mortalitat i es produeixen en situacions de crisis de subsistència: les morts per guerres o altres esdeveniments disminueixen la pressió sobre les subsistències. Però aquests frens també eren vici i misèria.

Els efectes econòmics de la llei significaven que els salaris tindrien la tendència a estar tan sols a nivells de subsistència, supòsit que va acceptar tota l'escola clàssica.

L'obra va tenir un gran èxit, i aviat Malthus va preparar una nova edició de *l'Assaig*, aquesta vegada ja molt més documentat, i encara més important, afegint-hi una possible solució: la restricció moral, l'únic fre preventiu que no era vici.

La seva condició de pastor apareixia de forma subliminar. Però també hi apareixia, d'aquesta manera, la seva defensa de les classes aristocràtiques: com que la restricció moral solament estava a l'abast de les classes altes, només aquesta classe es podria mantenir lluny de les tensions de les subsistències i preservar les altes benediccions de la civilització.

Així, tot i els desastres que comportava la tendència de la població, almenys permetia que la societat mantingués un nivell moral que, en el cas que es generalitzessin els principis de la Revolució Francesa, seria substituït pel vici i la misèria. Calia, per tant, preservar la situació social anglesa a fi i efecte que la societat no es contaminés. En el mateix sentit, Ricardo era contrari a les lleis de pobres, que a l'Anglaterra del seu temps establien alguns sistemes de protecció social, ja que permetien la sobre població.

Vist des de l'actualitat, ens sorprèn el fet que Malthus fes una descripció del que passava la població fins al seu moment. Malthus va viure el començament del procés de transició demogràfica que va permetre de superar parcialment les dificultats d'alimentació de la població.

L'altre component que va permetre de deixar enrere els fantasmes malthusians van ser les millores de les tècniques agràries, que en l'època de Malthus tot just començaven, i que van desembocar en les idees de Liebig i els adobs artificials.

1.2. Les altres teories de Malthus

l'Assaig va fer famós el seu autor fins al punt que va esdevenir el primer catedràtic de la nova matèria, l'economia política, però juntament amb història. Com a catedràtic va escriure una sèrie de treballs sobre temes econòmics polèmics del moment, que van culminar en una altra de les seves grans obres, els *Principis d'economia política* (1820).

En el primer conjunt de treballs, Malthus va desenvolupar un seguit de teories que el converteixen en un autor força creatiu, tot i que fou eclipsat pel seu amic, però adversari en la majoria de les qüestions, Ricardo.

En primer lloc va desenvolupar una teoria del valor, ampliació de la de Smith, però oposada a la visió de Ricardo. En segon lloc va desenvolupar una teoria de la renda de la terra, paral·lela i semblant a la que al mateix temps desenvolupava Ricardo. I finalment cal destacar la seva teoria del subconsum com a causa de les crisis, que va endegar una tradició que, més d'un segle més tard, seria represa per un altre economista de Cambridge, Keynes.

La seva teoria del valor volia determinar la manera com es podia mesurar el valor treball, que Smith havia definit. La seva proposta consistia a mesurar el valor treball comandat per una mercaderia, o el treball que aquesta mercaderia podia comprar en un mercat de treball.

Pel que fa a la renda de la terra, Malthus va proposar el principi diferencial de la renda de la terra: les terres més bones rebien rendes superiors, a causa de la seva productivitat més elevada, però molt especialment a causa de la seva escassetat.

Però la seva gran aportació va ser la teoria del subconsum com a causa de les crisis econòmiques, que aleshores començaven a fer-se evidents.

Per a Malthus, l'estalvi no necessàriament es converteix en inversió, ja que hi pot haver tesaurització. Això farà que la demanda global de mercaderies sigui inferior a la producció present, per la qual cosa sorgirà la crisi econòmica.

L'únic pal·liatiu que hi pot haver és la demanda exercida pels que no contribueixen a la producció, bàsicament els terratinents, a partir dels ingressos que la renda de la terra els proporciona.

En part, es pot veure que les argumentacions de Malthus arribaven sovint a la **defensa d'una classe social, l'aristocràcia**, que mantenia les benediccions de la civilització quan les lleis de la població portaven al vici i a la misèria i proporcionaven el pal·liatiu de les crisis econòmiques.

Tot això en un moment en què aquesta classe social començava a ser criticada pel paper retardatari, polític i econòmic, que mantenia en una Anglaterra que començava a témer la França burgesa. En el debat sobre aquests aspectes, l'altra cara, tant pel que fa a les posicions teòriques com a les socials, era Ricardo, el representant de la burgesia.

2. Ricardo, els rendiments decreixents i la maquinària

Vegeu el vídeo: Ricardo, els rendiments decreixents i la maquinària

2.1. Ricardo i la renda de la terra

David Ricardo fou membre d'una família jueva portuguesa que va emigrar a Holanda i que finalment es va instal·lar a Anglaterra. Fill d'un financer, treballava amb el seu pare, amb el qual va adquirir una certa experiència en el camp econòmic.

Disgustat amb el seu pare pel seu casament amb una gentil i per la seva conversió, hagué d'instal·lar-se pel seu compte, i aviat es va fer ric. Però també es va interessar pels aspectes teòrics de la seva feina i va fer diferents contribucions a l'economia política mitjançant fullets sobre temes d'actualitat.

Cal destacar-ne dos, *L'alt preu del lingot* (1810) i *Assaig sobre els guanys* (1815), germen de la seva gran obra. Després de llegir l'obra de Smith, Ricardo va voler escriure un llibre on volia ampliar i corregir algunes de les afirmacions de l'escocès, i aquest llibre finalment es va convertir en els *Principis d'economia política i tributació* (1817), una de les grans obres de tota la història del pensament econòmic, i també una de les més difícils.

Com a financer, la primera preocupació de Ricardo van ser els temes monetaris, i els seus primers fullets volien trobar la causa del procés inflacionista que patia Anglaterra durant les guerres napoleòniques i durant el bloqueig que l'Emperador va imposar a les illes.

La primera resposta la va trobar en les dificultats originades per la guerra, que van obligar el Banc d'Anglaterra a suspendre els pagaments en or i a fer servir moneda fiduciària, cosa que hauria fet augmentar l'oferta de diner i, consegüentment, els preus.

La seva posició era, doncs, ortodoxa pel que fa a la teoria quantitativa del diner. En canvi, en els temps de Ricardo, un financer prestigiós, Thornton, va escriure una petita obra, *El crèdit i el paper moneda a la Gran Bretanya* (1802), en la qual s'apuntava ja el que seria la font d'una heterodòxia monetària, fora de la teoria quantitativa del diner.

Escrita per discutir les idees d'un altre clàssic en qüestions monetàries, aquesta heterodòxia és el que anomenem vincle indirecte entre la quantitat de diner i els preus, que passa pel tipus d'interès: en augmentar el diner, se n'abaixa el preu, el tipus d'interès, i aleshores hi ha més demanda d'inversió o de béns de capital, amb la qual cosa s'apugen els preus. Però la teoria de Thornton va quedar fora de les idees acceptades majoritàriament.

Ben aviat Ricardo va cercar la resposta en l'economia real, no en la monetària. El preu dels béns augmentava perquè s'havien de conrear terres menys fèrtils, ja que no es podia importar blat americà. En donar aquesta solució, Ricardo va elaborar, tal com havien fet Malthus, Torrens i West, una teoria de la renda de la terra, tot i que, en aquest cas, era molt més sofisticada.

El creixement de la població portava a conrear terres menys fèrtils, per la qual cosa el preu del blat, a fi de cobrir els costos de producció, havia d'augmentar. Amb això, els propietaris de les terres més bones, és a dir, amb costos més baixos, rebien unes rendes més altes, ja que aquestes rendes eren la diferència entre el preu del blat (determinat en les terres més dolentes) i el cost de producció.

I al mateix temps, aquestes rendes més elevades es menjaven els guanys dels empresaris capitalistes, el grup social que Ricardo defensava, ja que eren l'element motor de la inversió.

El resultat final seria una situació en la qual, com que havien desaparegut els beneficis, menjats per les rendes, no hi hauria incentius en el creixement, i aleshores l'economia s'estancaria i s'arribaria a l'estat estacionari. La seva proposta política de solució era el lliure canvi: si es podia importar blat de l'estranger, menys costós que el blat anglès, es restablirien els beneficis i el procés de creixement aniria cap endavant.

Per això, Ricardo demanava l'abolició de les lleis del gra, que limitaven la importació de blat estranger, i que Malthus defensava.

La teoria de la renda inclosa en aquest *Assaig sobre els guanys* (1815) fou elaborada al mateix temps per Malthus i per altres membres de l'escola clàssica, en un dels primers exemples de descobriment simultani.

L'obra central de Ricardo va ser, però, els *Principis* (1817). El seu punt de partença era la teoria del valor, segons la qual, i en contra del que deia Malthus, havia de ser el valor treball incorporat el que directament participava en la producció.

La diferència entre les dues mesures del valor, el valor treball incorporat de Ricardo i el valor treball comandat de Malthus era l'equivalent en treball del que corresponia a la renda de la terra i als beneficis.

Però, atès que el valor treball es definia en la producció de blat en la terra menys fèrtil, la que no pagava renda (perquè no en donava), la diferència es reduïa als guanys.

Amb tot, Ricardo discutia aquest aspecte buscant una mesura invariable del valor que no quedés afectada per les diferències de la distribució de la renda. Això era així pel fet que mercaderies amb el mateix valor total, però que havien estat produïdes amb diferents combinacions de capital-treball, variarien el seu valor de manera diferent en variar la distribució de la renda: les mercaderies de treball intensives augmentarien de valor relatiu en augmentar els salaris, mentre que les mercaderies de capital intensives disminuirien de valor.

La seva solució consistia a trobar una mercaderia que tingués una composició capital-treball igual a la mitjana de la composició capital-treball de totes les altres, o a la mitjana de la renda nacional en aquesta composició.

En certa manera, Ricardo, com molts altres economistes, estava esbrinant la naturalesa dels guanys, o en termes socials, perquè un grup que no contribuïa directament a la producció, els capitalistes, tenia dret a percebre una partida de la renda nacional, els guanys. La resposta la hi va donar Ricardo de manera indirecta.

Els guanys eren la retribució al capital, o treball acumulat en forma de maquinària i capital circulant, amb la qual cosa podia mantenir la teoria del valor treball, encara que hi hagués retribucions diferents als salaris, mentre que creia que el sistema legal vigent de propietat privada justificava que els propietaris de la maquinària rebessin el que aquest produïa, encara que això fos perquè havia estat produïda per treball anterior.

Les idees de Ricardo les van mantenir, enfront dels seus crítics, els seus amics Mill i McCulloch, els dos economistes que poden ésser denominats ricardians.

2.2. Ricardo i les teories del comerç internacional i de l'acumulació

A més de descriure la renda de la terra, novament, en els *Principis* hi ha unes altres dues aportacions importants: la teoria del comerç internacional i la teoria de l'acumulació.

La seva teoria del comerç internacional, la teoria dels costos comparatius, es manté en l'actualitat, i parteix de raonaments similars als que va fer servir en la teoria del valor.

Si dos països, Portugal i Anglaterra, intercanvien dos béns, teixits i vi, que en principi són dos exemples de béns de treball intensiu (el vi), i capital intensiu (el teixit), la major producció total es produirà si cada un dels països s'especialitza en aquell bé en què té avantatge comparatiu.

Si Portugal produeix els dos béns amb costos menors però, evidentment, el cost de producció relatiu del vi és més baix que el del teixit, Portugal s'ha d'especialitzar en la producció de vi, i Anglaterra en la de teixit, i intercanviar posteriorment els seus béns.

Els termes d'intercanvi no queden definits en el seu model i donen lloc a un grau de llibertat que la política internacional clourà. El lliurecanvisme en el comerç internacional n'era la conseqüència. El greu problema teòric és que si s'amplia el model a tres països, tres béns i tres factors no hi ha solucions úniques, i aleshores la teoria planteja problemes.

Pel que fa a la teoria de l'acumulació, Ricardo va canviar d'opinió al llarg de la seva vida.

En les primeres opinions de la seva obra, sempre va admetre que el procés d'acumulació de capital, o de reinversió dels beneficis, es faria de forma equilibrada, de manera que sempre es creixeria amb plena ocupació de la força de treball, sense crear atur tecnològic.

Però a partir d'un determinat moment va veure que la reinversió en forma de maquinària, tot i abaratir els productes i fer augmentar-ne la demanda, no podria aconseguir que la demanda de treball mantingués ocupats tots els treballadors desplaçats per la introducció de maquinària, ja que una part de la nova inversió es dirigiria vers la maquinària i no únicament vers el capital circulant en forma de salaris.

Atès que en aquell moment començaven les protestes obreres per aquesta raó, el fet que un parlamentari amb prestigi els donés la raó creava força problemes polítics, però Ricardo no va anar més enllà, i quant a les crisis econòmiques, tenia una posició ortodoxa i, per tant, creia que sols podien ser conseqüència de desajustaments temporals, ja que oferta i demanda globals havien de ser iguals.

Ricardo es va retirar milionari i es va dedicar a la política, cos que el va convertir en el principal expert econòmic en termes d'actualitat, i la seva opinió era no tan sols respectada sinó que, molt sovint, ni tan sols era criticada, perquè era exposada amb arguments lògics abstractes fora de tot raonament empíric.

La seva manera de teoritzar ha estat criticada sovint, i es parla del **vici ricardià**, el vici d'elaborar models molt senzills, abstractes, per aplicar-los immediatament a la realitat per tal d'extreure'n conclusions vàlides per a la política econòmica.

Deixant de banda que aquesta és una manera de teoritzar que en l'actualitat és força general, en el cas de Ricardo es nota que **darrere la seva argumentació hi ha una lògica incontestable**, sovint expressable amb matemàtiques complicades, tot i que ell ho feia únicament amb arguments heurístics. Això comportava una dificultat i era que poca gent podia arribar a entendre el fil de l'argumentació, però també pocs el podien criticar, si no és que partien de formes de raonament diferents.

Keynes digué que Ricardo havia dominat Anglaterra com la Santa Inquisició va dominar Espanya, però en el cas de la Inquisició la dominació no era fruit de la lògica en el raonament, sinó ben al contrari.

En tot cas, aquesta característica de Ricardo el converteix en un dels autors de lectura més difícil i també cal destacar que després de la seva mort no va deixar pràcticament deixebles.

Potser només J. McCulloch, autor dels *Principis d'economia política* (1825), en què hi havia una introducció a la història de la ciència, que es va convertir en el primer manual de la història del pensament econòmic.

3. Say i Sismondi: equilibri i crisi

Vegeu el vídeo: Say i Sismondi: equilibri i crisi

3.1. L'aportació de Say

El tema de les crisis econòmiques va donar lloc al més gran debat del moment, en el qual van participar no solament Ricardo i Malthus amb les teories exposades, sinó els dos economistes que, des del continent, també partien del marc teòric que Smith havia creat.

El primer, Jean Baptiste Say, era un descendent de calvinistes de la zona de Lió, que va arribar a ser ministre de Napoleó, ja que l'emperador buscava el seu prestigi. Va ser l'autor d'un dels primers llibres de text d'economia, en el sentit d'exposició didàctica, el *Tractat d'economia política* (1802).

En les seves teories destaquen dos temes. **De primer, la defensa de l'agent econòmic que considerava més important, l'empresari**, que va portar a augmentar, en l'exposició teòrica, els factors de producció a quatre: terra, treball, capital i empresari, amb la diferenciació dels guanys entre l'interès del capital i el benefici de l'empresari, que seria el residu final.

En segon lloc, la defensa del que posteriorment ha pres el seu nom, **la llei de Say**.

Segons aquesta llei, l'oferta (o la producció), crea la seva pròpia demanda, ja que el pagament dels costos, que constitueixen la distribució de la renda (salari, beneficis, renda i interès), formaran la demanda en la mateixa magnitud que l'oferta. Per tant, les crisis de subconsum, tal com les descrivia Malthus, eren impossibles.

Gairebé tanta importància com les seves aportacions a l'economia política, Say va desenvolupar una divisió de l'economia en parts que perduraria durant molts anys. **El seu llibre està dividit en tres parts, producció, distribució (de la renda) i consum**, a les quals més tard s'afegiria la circulació o l'intercanvi.

Els continguts de cada part desenvolupaven les teories de Smith, però de manera diferent, i el mateix van fer els altres autors clàssics després de Say.

La seva obra va servir per a introduir la nova ciència a un públic ampli, convertint-la en la ciència de la moda.

Com a exemple, Jane Marcet va escriure una obra, *Converses sobre economia política* (1816) per a l'educació de senyoretes de bona família. El manual de Say era ja un manual per a autors més avançats, però complia la funció estabilitzadora en el camp social: atorgava un lloc important a la nova classe empresarial, negava que hi hagués desequilibris forts, etc.

3.2. Sismondi i les crisis econòmiques

No tots els economistes continentals pensaven de la mateixa manera. Jean Charles Leonard Simonde de Sismondi, d'una família italianoginebrina i establert a França, deia, en canvi, que el sistema econòmic tenia una tendència crònica al subconsum.

La seva explicació, força més elaborada que la de Malthus, partia d'un fet senzill: l'oferta que surt avui al mercat és comprada pels resultats de l'oferta d'ahir, ja que els pagaments dels costos es fan després de la venda dels productes. Si entre els dos períodes hi ha un procés d'acumulació, i d'augment de la producció, el poder adquisitiu serà menor que el valor total de la producció, i es produiran les crisis.

Aquesta tendència a la sobreproducció s'esdevenia en la indústria, no en l'agricultura, i menys encara si aquesta estava organitzada en forma de petites parcel·les d'agricultura familiar. A més, aquest tipus d'agricultura tenia una tendència a obtenir una producció bruta més elevada, però una producció neta inferior, amb la qual cosa s'amortien els efectes de la sobreproducció.

També el sistema d'agricultura familiar era menys propens a les tendències malthusianes de la població industrial, amb la qual cosa els efectes de les crisis també s'amortien.

Sismondi partia així de les seves experiències a la Toscana, on havia constatat els resultats de l'aplicació pràctica dels principis fisiòcrates per part dels governants del país, i, tot i que l'estructura agrícola de la Toscana era de petita propietat, Mirabeau havia defensat els seus avantatges en contra de l'ortodòxia fisiòcrata.

Sismondi partia d'una concepció del sistema econòmic diferent dels altres tres autors esmentats (Ricardo, Say i Malthus), ja que per a ell el defecte fonamental radicava en el fet que l'objectiu central del sistema no era la satisfacció de necessitats, sinó el benefici, i, per tant l'acumulació, la producció per a la producció, per la qual cosa es generava aquesta tendència a superar les possibilitats de consum.

Es podria dir que Sismondi incorporava ja una visió romàntica del món, i veia com el naixent maquinisme destruïa els equilibris de la vella societat, però no per això estava en contra del progrés; ben el contrari: es tractava de superar aquestes dificultats i dirigir el progrés en benefici de tots. I per a aconseguir aquesta finalitat veia necessària la intervenció de l'Estat en la vida econòmica per tal de protegir els febles i disminuir les diferències socials.

Per a desenvolupar aquesta teoria, Sismondi va crear un seguit de conceptes de magnituds econòmiques que, vistes des de l'actualitat, tenen un regust keynesià. Tot i que Keynes es va referir a Malthus com el seu gran precursor, a causa d'aquest i molts altres aspectes, Sismondi seria l'autor que entronca més bé amb les idees keynesianes.

4. J. S. Mill: la darrera síntesi

Vegeu el vídeo: J. S. Mill: la darrera síntesi

4.1. Mill i la revisió de Ricardo

El fill d'un dels grans amics de Ricardo, John Stuart Mill, també economista, fou el darrer gran representant de l'escola clàssica, ja que va aconseguir de realitzar una síntesi que eliminés els defectes que Ricardo havia introduït en fer de la disciplina una matèria purament lògica. Alhora va recollir la creixent importància de les idees socialistes, en la seva forma utòpica saintsimoniana, per a destriar-les, i recuperar-ne algunes.

John Stuart Mill, fill de James Mill, va rebre una educació opressora per part del seu pare, que ell va reflectir en la seva *Autobiografia* (1873): grec a l'edat de tres anys, després aritmètica, llatí, etc.

Però els resultats van ser notables, ja que es va convertir en una primera figura en almenys tres camps: la lògica, l'economia política i la ciència política. En els dos darrers camps aplicava principis utilitaristes, tot i que també es feia ressò dels avenços de les idees socialistes del moment.

La seva primera incursió en el camp de l'economia política va ser un conjunt de treballs escrits als vint-i-cinc anys, que no es van publicar fins més tard, *Assaigs sobre alguns problemes no resolts de l'economia política* (1844). Pocs anys més tard es va publicar la seva gran obra en el camp, *Principis d'economia política amb algunes de les seves aplicacions a la filosofia social* (1848), que de seguida es va convertir en l'obra de referència màxima, i va substituir el *Tractat* de Say.

La majoria de les seves aportacions perfilaven o precisaven aspectes de les teories ricardianes, i les feien més entenedores i més aplicables, ja que eliminaven el dogmatisme lògic que hi havia en les obres de Ricardo.

El primer aspecte que cal considerar és la definició de la ciència i del seu mètode que va fer Mill.

Per a ell, l'economia és la ciència de la producció i la distribució de les riqueses en els seus aspectes socials, i el seu mètode és el deductiu, abstracte. A més, és normal que la definició d'una ciència i el seu mètode es facin quan la ciència ja és completada, ja que és com el mur d'una ciutat, que s'ha de construir al final de la construcció de la ciutat.

El mètode que va defensar és el de la lògica deductiva, que vol dir que la comprovació de resultats de les teories establertes s'ha de fer «verificant» les seves prediccions amb la realitat, cosa que permet de parlar de verificacionisme.

Dels altres assaigs sobre problemes no resolts n'hi ha un que mereix una atenció especial, el que fa referència al comerç internacional. Ricardo havia deixat oberta la seva teoria: els termes d'intercanvi podien tenir un valor entre dos extrems, però la política definiria el resultat final. Per a Mill, en canvi, mancava una dada que tancaria el sistema: si es tenien en compte les **demandes relatives** dels dos béns en els dos països, el sistema estaria definit.

4.2. Mill i el socialisme

Dels seus *Principis* es poden destacar alguns elements teòrics, però el més important són les aplicacions a la filosofia social. Pel que fa als conceptes teòrics, Mill defensava la idea del fons de salaris, és a dir, el volum de capital circulant dedicat pels capitalistes al pagament dels treballadors. Com que el fons és una quantitat fixa, el nivell dels salaris estaria determinat pel quocient entre el fons i el volum dels treballadors, cosa que permetria que no fossin sempre de subsistència, encara que hi tindrien tendència.

Un segon punt important en la seva correcció de Ricardo era la idea de l'estat estacionari. Ricardo havia pintat aquest estat amb colors molt pessimistes, però Mill hi va posar un cert color, ja que si es controla el creixement de la població, pot esdevenir fins i tot un objectiu desitjable.

Però s'acostuma a recordar Mill per la seva visió de la política econòmica en relació amb una ciència que tenia dues parts. La ciència de la producció estava regida per lleis naturals i, per tant, poc s'hi podia fer. En canvi, la de la distribució estava regida per lleis que depenien de les institucions humanes, i aquí és on entrava la possibilitat d'acció del Govern.

En aquest sentit, Mill donava entrada al socialisme, ja que aquest es referia a la distribució de la riquesa i, per tant era imaginable i defensable, en contra del que deien els seus detractors, per als quals era antinatural. Anant més enllà, Mill va fer una examen exhaustiu de les possibles accions del Govern que podien anar en contra de lleis naturals o de lleis socials, tot i que en el segon cas algunes actuacions podien ser no desitjables.

La manera de valorar aquestes accions era sempre l'utilitarisme, filosofia que des de jove havia assumit i defensat amb fermesa. A aquesta filosofia, Mill hi va afegir la defensa d'un cert tipus de socialisme, més com a defensa del dret dels socialistes a portar a terme les seves propostes que com a posició pròpia, però en tot cas, adopta una posició oberta a allò que en el seu temps ja era un moviment important.

5. L'escola clàssica a Catalunya i Espanya

Els precedents de l'escola clàssica van ser coneguts a Espanya amb una certa rapidesa. El llibre de Smith es va traduir el 1794 i, igual com a arreu, de seguida es va fer famós. Però la vertadera divulgació de les idees clàssiques es va fer amb la traducció del *Tractat* de Say, amb el qual es van imposar els principis de l'escola clàssica.

Entre els economistes clàssics, tot i que a vegades eren heterodoxos, n'hi ha dos que cal destacar. El català Eudald Jaumeandreu i l'asturià Álvaro Flórez Estrada. No cal dir que ambdós van ser liberals en un país on dominaven les idees reaccionàries, i que van tenir problemes per aquesta raó.

Jaumeandreu era monjo, encara que les seves idees liberals el van allunyar de les institucions eclesiàstiques. Va ser el primer catedràtic d'economia política a Barcelona, i l'autor dels *Rudiments de economía política* (1816), en forma de catecisme, que segueixen l'obra de Say, aleshores la Bíblia de l'economia. Tanmateix el 1836 va publicar el *Curso de economía política*, en què ja apareixen innovacions.

Tal com es podia esperar, la posició des d'un país d'industrialització més tardana imposa la necessitat d'una certa protecció de la indústria naixent, i es disminueixen les actituds lliurecanvistes absolutes de Smith i de Say, tot i mantenir el liberalisme de l'economia interior.

Álvaro Flórez Estrada era un asturià lligat als processos liberalitzadors que es van dur a terme durant el regnat de Ferran VII. Emigrat en els períodes absolutistes entre el 1814 i el 1820, i també entre el 1823 i el 1833, Flórez va viure principalment a Anglaterra, però també a França. va tenir diferents responsabilitats polítiques i va participar activament en la discussió de temes econòmics destacats en aquell moment, però la seva obra més important va ser *Curso de economía política* (1828), publicat a l'exili a Londres.

El *Curso* segueix l'ordre establert per Say; **producció, distribució, canvi i consum** són les quatre parts, precedides d'una introducció en la qual s'inclou la definició de la ciència i la seva breu història. En el cas de Flórez, el seu liberalisme no té les limitacions que tenia Jaumeandreu, i és en aquest sentit més ortodox respecte del que era la base de Smith i de Say.

Vegeu el vídeo: L'escola clàssica a Catalunya i Espanya

6. Autors

Henry Thornton (1760-1815)	Banquer anglès d'idees filantròpiques i autor d' <i>Una recerca sobre la naturalesa i efectes del paper moneda de la Gran Bretanya</i> i algunes reflexions sobre el mateix en general (1802), les idees del qual, tot i que no van ser acceptades, s'avançaven un segle en el camp de la teoria monetària en establir el mecanisme indirecte entre diner i preus, mitjançant els efectes sobre els tipus d'interès.
Álvaro Flórez Estrada (1765-1853)	Economista asturià que representa l'escola clàssica a Espanya, autor del <i>Curso de economía política</i> (1828), que tot i es va publicar per primer cop a Londres, va servir d'introducció de la ciència econòmica per a molts.
Thomas Robert Malthus (1766-1834)	Pastor anglicà, igual que el seu pare, va ser el primer catedràtic d'economia política a Anglaterra. Autor de l' <i>Assaig sobre el principi de la població</i> (1798), en què s'estableix que la població sempre creixerà per sobre dels aliments. En els seus <i>Principis d'economia política</i> (1820) va defensar la possibilitat que les crisis econòmiques fossin degudes a la manca de demanda global, atesa la tesauretzació dels estalvis. En general, va defensar les postures del terratinents aristòcrates.
Jean Baptiste Say (1767-1832)	Economista francès de Lió, va arribar a ser ministre al Govern de Napoleó el 1799, però va abandonar el càrrec uns quants anys més tard a causa de diferències amb l'emperador. El 1803 va publicar un famós <i>Tractat d'economia política</i> que es va convertir arreu d'Europa en el manual estàndard de la matèria, però també va fer intervencions puntuals, sovint sobre el tema de la possibilitat de crisis de sobreproducció, que ell negava a partir del que sha anomenat llei de Say, segons la qual l'oferta crea la seva pròpia demanda. Alhora és un dels iniciadors de la idea per la qual l'empresari és un quart factor de producció, després de la terra, el treball i el capital.
Jane Marcet (1769-1858)	Autora d'obra de divulgació, com les <i>Converses sobre economia política</i> (1816), que posaven la ciència a l'abast de senyorettes de casa bona, i d'altres obres que pretenien eliminar els conflictes i les tensions socials.
David Ricardo (1772-1823)	De família jueva d'origen portuguès, fou un agent de borsa a Londres que posteriorment va entrar en política. Interessat per l'economia teòrica, va escriure <i>Assaig sobre els guanys</i> (1815), amb la proposta del principi de la renda de la terra i el principi marginal (la retribució de la terra és la seva producció marginal). L'ampliació d'aquestes idees va donar lloc als <i>Principis d'economia política i tributació</i> (1817), una obra molt abstracta i difícil, en què s'aclareix la teoria del valor en la seva forma del valor treball incorporat. També fou el creador de la teoria dels costos comparatius del comerç internacional, que, d'alguna manera, s'ha mantingut fins a l'actualitat.
James Mill (1773-1836)	Escocès seguidor de Jeremy Bentham, gran amic de David Ricardo i pare del també economista John Stuart Mill. Va escriure uns <i>Elements d'economia política</i> (1821), que va fer servir per a educar el seu fill en la matèria.

Jean Charles Léonard Simonde de Sismondi (1773-1842)	Ginebrès descendent d'una família italiana, va treballar a Anglaterra, on es va interessar per l'economia. Si bé els seus primers treballs estan en la línia ortodoxa i reflecteixen les seves experiències a Itàlia i Anglaterra, en els <i>Nous principis d'economia política</i> (1819) va desenvolupar una certa crítica del sistema econòmic, massa orientat al benefici i a l'acumulació i que no es preocupava per la felicitat humana. D'aquí l'aparició de les crisis econòmiques degudes al subconsum creat pel sistema.
Eudald Jaumeandreu (1774-vers el 1840)	Monjo català, autor d' <i>Un curso de economía política</i> (1836), en què, tot i basar-se en l'ortodòxia de Say, va defensar postures heterodoxes com el proteccionisme per a la indústria catalana.
Robert Torrens (1780-1864)	Coronel britànic d'ascendència mallorquina, va descobrir, juntament amb Ricardo i Malthus, la teoria de la renda de la terra.
Jeremy Bentham (1784-1832)	Jurista reformista, creador de la filosofia base del període, l'utilitarisme. Volia desenvolupar una ciència del comportament humà aplicable a la política, l'economia, l'educació i la legislació, amb un objectiu central, el de proporcionar la màxima utilitat per al més gran nombre de gent possible. Com a economista, però, si bé era deixeble de Smith, està molt per sota, quant a les seves aportacions, dels seus amics Ricardo i Mill.
John McCulloch (1789-1864)	Escocès deixeble de David Ricardo, autor de <i>Principis d'economia política</i> (1825), en què per primera vegada apareix una introducció a la història de la ciència econòmica.
John Stuart Mill (1806-1873)	Fill de James Mill, el gran amic de Ricardo, va rebre una educació espartana que el va fer esdevenir una figura excel·lent en camps com la filosofia, la ciència política i l'economia política. De jove fou autor d'uns cèlebres assaigs que van aclarir alguns punts importants d'economia política. Els seus <i>Principis d'economia política amb algunes de les seves aplicacions a la filosofia social</i> (1848) és una síntesi dels coneixements del moment que incorpora el ressò de les aspiracions socialistes, aleshores naixents. Va formular i perfeccionar diferents aspectes de la teoria clàssica, com la del fons de salaris, la del comerç internacional, i va especificar les característiques del temut estat estacionari. Així mateix, va ser uns dels teòrics sobre el mètode de l'economia política.

Assaig sobre el principi de la població (1798)

Breu opuscle dedicat a la intervenció política per a denunciar els perills d'un sistema polític igualitarista com el que estava implantant la Revolució Francesa.

En les primeres planes planteja el fet que la població creix en progressió geomètrica, mentre que els aliments creixen en progressió aritmètica, per la qual cosa el desfasament seria com una llei natural. Els frens que hi pot haver condueixen tots al vici o a la misèria, ja que afecten en una mortalitat més elevada (fam, guerra, etc.), o en el control de natalitat (per a Malthus, un vici).

En la segona edició, ja com a obra més científica, hi va afegir una sortida digna, la restricció moral.

Principis d'economia política i tributació (1817)

Obra escrita per a precisar el que Ricardo creia incorrecte o imprecís en la *Riquesa de les nacions* de Smith.

D'una extraordinària complexitat logicoformal, té trenta-dos capítols. Els més importants són el primer, dedicat a la teoria del valor, que va ser refet diverses vegades per tal d'expressar correctament la teoria del valor treball; el segon, el cinquè i el sisè, que es dediquen a les partides de la distribució, rendes, guanys i salaris, i són una extensió del que Ricardo havia fet en el seu anterior *Assaig sobre els guanys*.

En el capítol següent, el vuitè, es presenta la teoria dels costos comparatius. La resta dels capítols fins al divuitè els dedica al sistema impositiu, seguits dels dedicats al comerç exterior, la teoria monetària, etc.

El capítol 31 és el famós capítol sobre la maquinària, que també va patir diverses revisions al llarg de les diferents edicions.

Principis d'economia política amb algunes de les seves aplicacions a la filosofia social (1848)

Dividida en cinc parts, les tres primeres es dedicaven als temes normalitzats que en el seu temps abraçava la ciència: producció, distribució i canvi.

El quart llibre analitza la influència del progrés de la societat sobre la producció i la distribució, o sia, la dinàmica, i s'hi inclou la definició d'estat estacionari.

Finalment, el darrer llibre, potser un dels més importants, tracta sobre la influència del Govern i analitza tota mena d'intervencions en una classificació exhaustiva segons les seves característiques.

Resum

L'escola clàssica es pot emmarcar en un rerefons caracteritzat per dues revolucions, una de política i una altra d'econòmica. La revolució política va ser la Revolució Francesa, l'exemple més clar de revolució burgesa per la qual aquesta classe, que ja dominava el món econòmic, va imposar les seves estructures en el món polític. La revolució econòmica va ser la Revolució Industrial que, amb l'aplicació de les noves tecnologies a la producció, i molt especialment, amb l'aparició de l'energia proporcionada per la màquina de vapor, va ampliar el camp de possibilitats productives i va imposar canvis en totes les esferes de la vida.

Aquests dos fenòmens van crear un marc social que fou el punt de partida dels nous economistes. En aquest marc, tres classes contribuïren a la producció, empresaris, terratinents i treballadors. Els primers eren els agents més actius, i els segons eren el fre al progrés, mentre que els treballadors tenien els mateixos interessos de progrés que els empresaris. El sobirà, o l'Estat, únicament havia d'amortir els conflictes (no naturals) entre les classes, i deixar que el món econòmic actués de forma lliure. El liberalisme va ser la filosofia d'aquests primers grans economistes.

Activitats

1. Si el concepte d'escola es refereix a un mestre i una doctrina, qui va ser el mestre de l'escola clàssica i quina doctrina tenia?
2. Quina relació hi pot haver entre l'acceptació de la teoria del valor treball i el creixement de la Revolució Industrial?
3. Demostreu que la teoria de la població pot ser incorrecta.
4. L'acumulació en forma de maquinària, pot crear atur tecnològic?

Glossari

Acumulació *f* Procés de reinversió dels beneficis a fi d'ampliar el nivell de producció mitjançant l'ocupació de més treballadors i/o l'ús de més maquinària.

Antic Règim *m* Sistema polític imperant a la França del segle XVIII, a la vetlla de la revolució, i en què s'ajunten un sistema polític absolutista amb alguns drets dels grans nobles, tot i que el feudalisme en la seva forma medieval ja havia desaparegut, i que va ser fonamentat per un conjunt de cossos o corporacions objecte de certs drets defensats per la monarquia. Va ser el règim que la Revolució Francesa eliminà.

Capitalisme industrial *m* Forma del sistema econòmic en què la indústria s'organitza mitjançant la fórmula capitalista, amb empresaris que avancen el capital i treballadors asalariats, amb l'objectiu de produir per al mercat i obtenir benefici per part de l'empresari. L'adveniment d'aquest tipus de capitalisme es va fer amb la Revolució Industrial i la incorporació de la maquinària a gran escala en les antigues manufactures.

Costos comparats *m* Teoria del comerç internacional que especifica que dos països s'han d'especialitzar en la producció dels béns en què tenen avantatges relatius, o costos comparats menors. Elaborada per Ricardo i perfeccionada per J. S. Mill. L'actualització de la teoria la van guiar els economistes suecs Hecksher i Ohlin, que van establir que els diferents països s'havien d'especialitzar en la producció dels béns en la producció dels quals participés relativament més aquell factor que tenien en abundància relativa: els països amb força feina i poc capital produïrien béns de treball intensius, i els països amb abundància de capital, béns de capital intensius, tot i que les proves empíriques van demostrar a vegades el contrari, fet que es coneix amb el nom de paradoxa de Leontiev.

Crisi econòmica *f* Situació en la qual l'activitat econòmica està per sota de les possibilitats reals de l'economia, cosa que implica que quedin recursos (treball, capital, terra) sense fer servir, mentre que les necessitats de la població no es cobreixen. Segons la major part dels autors de l'escola clàssica, les crisis eren fenòmens passatgers, puntuals, i causades per desajustaments localitzats, però alguns com Malthus i Sismondi van pensar que tenien causes més profundes i que sorgien de la naturalesa mateixa del sistema econòmic, cosa que també va pensar Keynes cent anys més tard.

Democràcia censitària *f* Democràcia en què el dret de vot es limita als homes que tenen un determinat nivell de rendes. La justificació de la democràcia es basa en el fet que els que han de participar en el sistema polític són els que tenen interessos, però no els que no en tenen.

Dinàmica magna *f* Teoria del creixement econòmic, observat com l'evolució qualitativa dels grans aspectes del sistema econòmic al llarg del temps, i no únicament pel creixement de les magnituds quantitatives. Era la dinàmica característica de l'escola clàssica, en la qual el temps considerat era el llarg termini, en contra de la teoria posterior, en què es fixava el creixement quantitatiu a curt termini.

Distribució de la renda *f* Procés de repartiment dels fruits del procés productiu entre els agents econòmics que han contribuït a la distribució. En l'escola clàssica, la distribució era entesa com un procés social, i calia determinar la partida que rebien les tres classes socials implicades, terratinents, capitalistes i treballadors, en conjunt. En la teoria neoclàssica el procés és entès com un procés individualitzat, regit per un mercat on s'intercanvien mercaderies (terra, treball i capital) com qualsevol altre mercat, i on el procés de competència iguala les retribucions de cada tipus.

Economia política *f* De fet, el nom havia sorgit amb Antoine de Montchrestien durant el segle XVII, però no es va convertir en el nom consolidat de la ciència econòmica fins que els fisiòcrates el van tirar endavant, i es va consagrar a mans de l'escola clàssica. Va ser especialment J. S. Mill qui la va definir com la ciència que la producció i la distribució de la riquesa en els seus aspectes socials.

Escola clàssica *f* Nom assignat al conjunt d'economistes que van partir del marc teòric d'Adam Smith, que van practicar durant la primera meitat del segle XIX a la Gran Bretanya i a França, i que inclou els quatre grans autors Ricardo, Malthus, Say i Sismondi, a més de Mill. Les seves teories van anar incorporant elements a un edifici en el qual les teories del valor (valor treball), de la població com a determinant dels salaris, de la renda de la terra creada pels rendiments decreixents i del fons de salaris com a determinant del procés d'acumulació eren els quatre fonaments.

Estat estacionari *m* Situació que es produirà en el futur quan, amb l'ampliació del conreu a terres poc fèrtils, la producció d'aliments sigui molt cara, i els salaris i la renda de la terra es mengin tot el producte, amb la qual cosa els guanys seran reduïts al mínim. En aquesta situació no hi haurà incentiu en el creixement per acumulació, i l'augment de població que-

darà aturat per la impossibilitat d'obtenir més aliments. Ricardo en feia la base de les seves argumentacions polítiques, però J. S. Mill va donar-hi un toc més optimista en remarcar que podia ser pensat en temes qualitatius.

Fons de salaris *m* Volum de capital circulant que els empresaris dediquen al pagament dels treballadors. Alguns economistes clàssics el consideraven fix, amb la qual cosa el nivell de salaris depenia de la relació entre aquest fons i el volum de població treballadora.

Gran indústria *f* Indústria que fa servir volums importants de maquinària en el seu procés de producció, i que per això necessita tenir un volum de producció elevat per a aprofitar els costos menors. Al segle XIX es referia a la gran indústria en contraposició a la petita indústria artesana.

Guanys *m* Partida de la distribució de la renda que perceben els empresaris capitalistes, i que en la teoria clàssica es determina de manera residual, ja que és el que queda després de pagar als treballadors i als terratinents les seves partides corresponents. Des de Say, es diferencien dos components, interès del capital i benefici de l'empresari, tot i que en les versions actuals de revifalla de l'escola clàssica, des de Sraffa fins als neokeynesianes, es manté que tots dos estan relacionats.

Liberalisme *m* Moviment polític que va començar durant el segle XVII i que tenia com a element central l'obtenció de la llibertat davant les imposicions absolutistes creades pels sistemes de l'Antic Règim.

Llei de la població *f* Llei que estableix que la població sempre creixerà més que els mitjans de subsistència, amb la qual cosa la tendència natural de la humanitat és la misèria i la mort. La va formular per primera vegada Malthus.

Lleis de grans *f* Lleis proteccionistes angleses que no permetien la importació de blat mentre el preu a l'interior fos inferior a un límit força elevat. Cercaven mantenir el mercat interior de blat per a la producció britànica, tot i que fos a un preu elevat, però, segons els seus detractors, com Ricardo, encarien els salaris i els altres productes. El debat a l'entorn d'aquestes lleis va donar lloc a la teoria de la renda de la terra.

Lleis de pobres *f* Lleis que proporcionaven ajuts socials als pobres i aturats a l'Anglaterra dels segles XVIII i XIX. Segons els seus detractors, com Malthus, afavorien el creixement incontrolat de la població i creaven ociosos que no tindrien tendència al treball.

Llei de Say *f* Llei segons la qual l'oferta crea la seva pròpia demanda. El pagament als factors de producció en el procés productiu genera unes rendes, i d'aquestes sorgeix una demanda de valor igual al valor de la producció, per la qual cosa les crisis generals de sobreproducció són impossibles. Una part de l'escola clàssica la va mantenir, a l'igual dels neoclàssics i els monetaristes moderns, davant les crítiques de Keynes.

Lliure canvi *m* Política econòmica que estableix la llibertat de comerç amb l'exterior i que tenia el seu suport teòric en la teoria dels costos comparatius de Ricardo.

Lògica deductiva *f* Mètode de recerca que l'economia política ha d'emprar, segons J. S. Mill, i que podria definir el mètode de l'escola clàssica. Els resultats obtinguts mitjançant l'argumentació lògica, a partir d'una sèrie de principis generals observats, s'han de verificar en la seva contrastació amb la realitat.

Renda de la terra *f* Partida de la distribució de la renda que reben els terratinents en virtut dels seus drets de propietat sobre el factor productiu, que és la terra.

Revolució Industrial *f* Procés que es va desenvolupar a partir del 1776 a Anglaterra, i després a la resta de països occidentals, amb la introducció de noves tècniques productives als processos de la manufactura, i que va significar l'aparició de la maquinària. En general, la màquina de vapor va ocupar un lloc important en el procés, però també es van desenvolupar noves tècniques en sectors en què la màquina de vapor no tenia un paper gaire important, com la química. En qualsevol cas, va crear no solament un nou esquema productiu, sinó que va generalitzar l'aparició d'una nova estructura social (empresaris, treballadors) i d'una nova forma de vida.

Romanticisme *m* Moviment social i cultural sorgit de la decepció arran de les promeses no complertes de les dues revolucions, la política, representada per la Revolució Francesa, i la Revolució Industrial, que de primer es va desenvolupar a la Gran Bretanya. Tenia un component de vegades ambigu, ja que alhora que enyorava algunes de les característiques de les societats prerrevolucionàries, com la solidaritat, buscava aprofundir alguns dels nous elements apareguts amb les revolucions, com la llibertat.

Sistema constitucional *m* Sistema polític en què hi ha una llei bàsica de drets polítics, entre els quals destaca el dret de participació en el Govern, normalment mitjançant la institució parlamentària, que és l'organisme legislatiu o que elabora les lleis.

Sistema d'economia política *m* Conjunt de teories econòmiques articulades a l'entorn d'un principi unificador, generalment un objectiu de política, que marca l'ús de les teories esmentades. En aquest sentit es pot parlar del sistema agrícola o dels fisiòcrates, en què les teories s'articulaven per a l'obtenció d'un desenvolupament basat en l'agricultura; o del sistema liberal, de l'escola clàssica, en què les teories es van desenvolupar al voltant de la implantació d'un sistema liberal en economia.

Sistema econòmic *m* Conjunt d'institucions que formen el marc en què es desenvolupa l'activitat econòmica. Com a institució no s'entén solament els organismes com el banc central, o mecanismes més amplis, com el mercat, sinó també les estructures socials i les actituds que sorgeixen de les estructures, i també les mentalitats socials.

Subconsum *m* Situació per la qual el volum de consum és insuficient per a absorbir tota la producció que hi ha al mercat, amb la qual cosa apareix la crisi de sobreproducció. Malthus i Sismondi tenien diferents teories de subconsum, i també altres autors posteriors, entre els quals se solen esmentar Hobson i Keynes.

Transició demogràfica *f* Procés pel qual els països passen d'un règim demogràfic antic, amb taxes de natalitat i mortalitat altes i fluctuants, a un règim demogràfic modern, amb taxes més baixes i estables. Als països de l'Europa occidental aquesta transició es va fer entre finals del segle XVIII i començament del XX, segons els casos.

Utilitarisme *m* Filosofia aplicada a les ciències socials que parteix de la idea que s'ha de buscar la màxima utilitat al màxim nombre de gent possible. Desenvolupada per Jeremy Bentham, va ser el principal suport ideològic de l'escola clàssica, tot i que també l'escola neoclàssica va partir de principis utilitaristes.

Valor treball *m* Teoria del valor que assigna l'origen i la mesura del valor únicament al treball, i que va aparèixer amb Petty, però va adoptar la forma clàssica amb Smith. El treball que cal mesurar per a obtenir el valor d'un bé pot ser el treball incorporat, segons Ricardo i Marx posteriorment, o el treball ordenat, segons Malthus.

Bibliografia

Bibliografia bàsica

Ricardo, D. (1984). *Els principis d'economia política i tributació*. Barcelona: Edicions 62.

Malthus, T. R. (1986). *Un assaig sobre el principi de població*. Barcelona: Edicions 62.

Mill, J. S. (1951). *Principios de economía política*. Mèxic: F.C.E.

Flórez Estrada, A. (1980). *Curso de economía política*. Madrid: Instituto de Estudios Fiscales.

Jaumeandreu, E. (1988). *Rudimentos de economía política*. Barcelona: Altafulla.

Bibliografia complementària

Sraffa, P. (1959). *Prólogo general y introducción a obras y correspondencia de D. Ricardo* (vol. I, pàg. 7-45).

Lluch, E. (1973). *El pensament econòmic a Catalunya (1760-1840)*. Barcelona: Edicions 62.

O'Brien (1989). *Los economistas clásicos*. Madrid: Alianza Editorial.

Blaug, M. (1973). *La teoria econòmica de Ricardo*. Madrid: Ayuso, S.A.

Schwartz, P. (1968). *La nueva «economía política» de John Stuart Mill*. Madrid: Tecnos.

